

DR KATARZYNA NOSEK-KOZŁOWSKA
University of Warmia and Mazury in Olsztyn (Poland)

Educator. Research interests: early childhood education and preschool, educational diagnostics with intercultural education, family functioning, analysis of changes in family structure and the challenges associated with transnational families. therapist, social skills trainer.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6435-1545>

E-mail: katarzyna.nosek@onet.eu

CC-BY-NC-ND 4.0 Deed

SCHOOL TRIPS AS AN ELEMENT OF THE SCHOOL'S DIDACTIC AND EDUCATIONAL WORK.

Wycieczki szkolne jako element pracy dydaktyczno –wychowawczej szkoły.

DOI: <https://doi.org/10.62266/PK.1898-3685.2024.36.22>

Wstęp

Wycieczka – magiczne słowo zarówno dla dziecka, jak i dorastającego nastolatka, który marzy o wyrwaniu się z codziennego życia i obowiązków związanych ze szkołą. Szkolne wyprawy to coś więcej niż zwykle wyjazdy – to lekcje życia, które na długo pozostają w pamięci uczniów.

Szkoły na każdym szczeblu wychowawczym realizują nie tylko cele dydaktyczne, ale także kształcące i wychowawcze, a więc zadaniem nauczycieli i pedagogów jest nie tylko wyposażanie wychowanków w pewien zasób wiedzy i umiejętności, ale także rozwijanie i bogacenie ich uczuć, kształtowanie pożądanых cech charakteru, wyrabianie przekonań i poglądów¹. Uczniowie w toku edukacji zdobywają wiedzę, doskonałą zdolności poznawcze, umieją coraz lepiej obserwować i porozumiewać się, coraz sprawniej i krytyczniej myślą². Efekty te można osiągnąć podczas organizacji wycieczek szkolnych, które powodują zmiany wśród ich uczestników, uczą solidarności, oszczędności, umiaru, wiary w siebie. Oznaczają wyjście poza otoczenie domu i szkoły, są poszukiwaniem nowego i nieznanego. Doświadczeń, które dostarczają wycieczki, nie osiąga się podczas lektury, przebywania w klasie szkolnej czy w czasie surfowania i żeglowania w cyberprzestrzeni Internetu³.

Szkolne wycieczki to wyjątkowy czas, na który uczniowie czekają z niecierpliwością. To chwila oderwania się od szkolnych ławek, książek i codziennych obowiązków, a jednocześnie okazja do zdobywania wiedzy w praktyczny, angażujący sposób. Niezależnie od tego, czy celem podróży jest historyczne miasto, malowniczy park narodowy czy nowoczesne centrum nauki, każda wycieczka dostarcza nie tylko cennych informacji, ale także niezapomnianych wspomnień. Szkolna wycieczka rozbudza w uczestnikach chęć przeżycia przygody i odkrycia czegoś nowego. Dostarcza niezapomnianych wrażeń i emocji, a jednocześnie stanowi doskonałą okazję do skonfrontowania wiedzy teoretycznej z rzeczywistością⁴.

¹ I. Nowosad, *Znaczenie i możliwości realizacyjne działalności pozalekcyjnej szkoły*. „Rocznik Lubuski”, Tom XXIX/2003, cz.2, 43-51.

² Z. Czajkowska, S. Czajkowski, M. Krawczyk, M., *Wycieczka uczy i wychowuje*. Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1964, s.4-5.

³ K. Denek, *Edukacja pozalekcyjna i pozaszkolna*. Wyższa Szkoła Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I w Poznaniu, Poznań 2009, s.201.

⁴ I. Błaszczak, *Znaczenie wycieczek szkolnych w wychowaniu i kształceniu uczniów klas początkowych szkoły podstawowej*. „Zeszyty Naukowe. Turystyka i Rekreacja”, nr 13/2014, s. 83-92.

Celem artykułu jest przedstawienie wycieczek szkolnych jako ciekawej i wartościowej metody pracy dydaktyczno-wychowawczej oraz zbadanie opinii młodzieży na temat ich walorów edukacyjnych. Tekst prezentuje ujęcia definicyjne wycieczki, wskazuje zalety wykorzystania tej formy pracy w edukacji oraz przedstawia ogólne założenia i przepisy prawa związane z jej organizacją. W części empirycznej tekstu skupiono się na refleksyjnej analizie opinii młodzieży, dotyczących wycieczek szkolnych.

1. Wycieczka jako forma pracy dydaktyczno-wychowawczej szkoły

Jedną z form organizowania pracy dydaktyczno-wychowawczej z dziećmi i młodzieżą na terenie szkoły są wycieczki, które wpływają na rozwój spostrzeżeń, wyobraźni i myślenia, przyczyniają się do kształtowania i rozwijania uczuć patriotycznych, społecznych, estetycznych⁵. Wycieczki szkolne przyczyniają się również do rozwijania cech charakteru, takich jak koleżeństwo, wytrwałość czy zaradność. Zdaniem Wincentego Okonia wycieczki szkolne to⁶: „Kaźde wyjście poza budynek szkoły w celach edukacyjnych; naleźy do lubianych przez młodzieź szkolną form organizacyjnych procesu dydaktyczno-wychowawczego. Wycieczki szkolne umoźliwiają dzieciom i młodzieźy bepoźrednie poznanie i przeżywanie środowiska lokalnego, własnego regionu, kraju ojczystego, krajów Europy i świata, ich właściwości historycznych, geograficznych, społeczno-ekonomicznych i kulturowych”. Autor wycieczki szkolne, obok lekcji i prac domowych ucznia uważa za organizacyjne formy kształcenia. Wycieczka bowiem to kaźde celowe i zorganizowane opuszczenie codziennego otoczenia. Ignacy Janowski podkreśla ten fakt wskazując, że⁷ „jest to celowe, planowane i nadzorowane wyjście lub wyjazd uczniów poza budynek szkolny, dla realizacji ustalonych i określonych w karcie wycieczki celów dydaktyczno-wychowawczych z uwzględnieniem elementów krajoznawstwa i czynności rekreacyjnych, poprzez zaangażowanie i uczestników w ujęciu przedmiotowym lub kompleksowym (interdyscyplinarnym)”.

Kluczowymi elementami kaźdej wycieczki są więc jej organizacja oraz wyraźnie sprecyzowany zamysł. Możemy wyróżnić wycieczki: historyczne, geograficzne, przyrodnicze, etnograficzne, integracyjne, wycieczki w nauczaniu fizyki i chemii, w programie nauczania języka polskiego, wychowania fizycznego czy też innych przedmiotów⁸. W zależności od przyjętego kryterium możemy wskazać różne rodzaje wycieczek. W literaturze najczęściej pojawiają się podziały wycieczek uwzględniające kryteria ze względu na: czas trwania, zasięgi, rodzaj, organizatora wycieczki i środowisko oraz zakres tematyczny. Można też dokonać klasyfikacji wycieczek ze względu na: liczbę uczestników, cele i charakter ich organizacji⁹. Niezależnie od przyjętego podziału, kaźda wycieczka stanowi wartościowy element edukacyjny, który pozwala uczniom poszerzać horyzonty i zdobywać wiedzę w praktyczny sposób¹⁰. Współczesna pedagogika pracy, dydaktyka ogólna i zawodowa, a także harcerstwo, krajoznawstwo i turystyka szkolna coraz częściej dostrzegają ich wartość, nadając im naleźne

⁵ K. Przeclawski, *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki*. Wyd. Albis, Kraków 2004.

⁶ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*. Wyd. Akademickie Żak, Warszawa 2007, s.473.

⁷ I. Janowski, *Wycieczki szkolne*. Wyd. Instytutu Geografii Akademii Świątokrzyskiej im. Jana Kochanowskiego, Kielce 2002, s.14.

⁸ Cz. Szewczyk, *Nauczyciel jako organizator imprez krajoznawczo-turystycznych*. Wyd. IKNiBN, Kraków 1978, s.105.

⁹ I. Janowski, *Wycieczki szkolne*. Wyd. Instytutu Geografii Akademii Świątokrzyskiej im. Jana Kochanowskiego, Kielce 2002, s.7.

¹⁰ E. Stach, *Wycieczki szkolne na przykładzie wybranych zespołów szkół z Krakowa i Krzeszowic – analiza porównawcza*, Kraków 2017, s.285.
https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fruj.uj.edu.pl%2Fserver%2Fapi%2Fcore%2Fbitstreams%2Fd1197996-1ba0-4fc3-ab83_e935ca995a83%2Fcontent&wdOrigin=BROWSELINK, (dostęp: 10.03.2025).

miejsce w systemie edukacji¹¹. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 maja 2018 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki przewiduje trzy główne typy wycieczek¹²:

– Wycieczki przedmiotowe – organizowane przez nauczycieli w celu uzupełnienia programu nauczania jednego lub kilku przedmiotów.

– Wycieczki krajoznawczo-turystyczne – o charakterze interdyscyplinarnym, które nie wymagają od uczniów specjalnego przygotowania fizycznego.

– Specjalistyczne wycieczki krajoznawczo-turystyczne – wymagające przygotowania kondycyjnego, umiejętności korzystania ze specjalistycznego sprzętu i nastawione na intensywną aktywność fizyczną.

Każdy z wymienionych typów wycieczek pełni istotną funkcję w procesie edukacyjnym i wychowawczym, wspierając rozwój intelektualny, emocjonalny i społeczny uczniów¹³. Z perspektywy organizacji czasu pracy szkoły, każda pora jest dobra by wyjechać, poznać ciekawe miejsca, zobaczyć coś nowego. Jednak wiosna, koniec lata i wczesna jesień, tradycyjnie uznawane są za najlepszy czas na organizację wycieczek szkolnych¹⁴. Wycieczki szkolne są przede wszystkim lekcjami, a więc jednocześnie wprowadzają, pogłębiają, rozszerzają lub utrwalają treści kształcenia. Mogą także stanowić inspirację do dalszego rozwijania treści programu nauczania czy stać się punktem wyjścia do samodzielnej pracy naukowej i samokształcenia¹⁵.

Wycieczki budzą duże zainteresowanie wśród dzieci i młodzieży, są więc ważnym motywem uczenia się i poznawania otaczającego świata, co pod względem dydaktycznym ma ogromne znaczenie. Każde wyjście w teren posiada potencjał dla wychowania dzieci w wieku szkolnym¹⁶. Nauka poza murami szkoły to doskonała okazja, by wyjść poza schemat tradycyjnych lekcji. Wycieczki edukacyjne pozwalają uczniom doświadczać, obserwować i eksperymentować, co przekłada się na lepsze zrozumienie zagadnień i długotrwałe zapamiętywanie wiedzy. Uczenie się przez doświadczenie aktywizuje uczniów, rozwija ich ciekawość świata oraz umiejętności społeczne. Charakterystyczną cechą wycieczek jest to, że nauka obiektów związana jest z przemieszczeniem się uczniów¹⁷. Wiedzę zdobytą w czasie zajęć dydaktycznych w terenie cechuje trwałość ze względu na wielowątkowy odbiór wrażeń przez ucznia. Wycieczki aktywują uczniów do samodzielnej pracy i motywują do wyciągania wniosków. Dzięki wycieczkom szkolnym uczniowie mają możliwość bezpośredniego poznania własnego środowiska, regionu, właściwości geograficznych, etnicznych, historycznych, kulturowych lub gospodarczych ojczyzny czy innych krajów¹⁸. Kształceniu na wycieczkach szkolnych sprzyja porównywanie rzeczy, zjawisk, procesów i wydarzeń, czyli znajdowanie różnic i podobieństw zachodzących między nimi w otaczającej rzeczywistości. Dobrze przygotowana i metodycznie przeprowadzona wycieczka szkolna, dzięki spostrzeżeniowej i praktycznej konfrontacji z rzeczywistością, pomaga uczniom w przyswajaniu i zrozumieniu

¹¹ Tamże.

¹² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 maja 2018 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki, Dz.U. 2018 poz. 1055.

¹³ B. Sufa, A. Winiarczyk-Rażniak, *Wycieczka jako metoda nauczania i wychowania uczniów w edukacji wczesnoszkolnej*. „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica”, nr 15/2020, s.223.

¹⁴ B. Borowska, *Uroki okolicy wciąż do odkrycia*, „Gazeta szkolna”, nr 33-34/2005, s. 5-12.

¹⁵ I. Janowski, *Wycieczki szkolne*. Wyd. Instytutu Geografii Akademii Świętokrzyskiej im. Jana Kochanowskiego, Kielce 2002, s.7.

¹⁶ N. Grycaj, A. Bąbelewska, *Rola wycieczek w edukacji środowiskowej i wychowaniu uczniów*. „Chemistry, Environment, Biotechnology”, nr 20/2017, s. 68.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ I. Błaszczak, *Znaczenie wycieczek szkolnych w wychowaniu i kształceniu uczniów klas początkowych szkoły podstawowej*. „Zeszyty Naukowe. Turystyka i Rekreacja”, nr 13/2014, s.85.

określonych treści nauczania oraz w ich przeżywaniu¹⁹.

Dzięki tak szerokiemu wachlarzowi możliwości, jakie oferują wycieczki szkolne, stają się one nieocenionym narzędziem dydaktycznym i wychowawczym.

2. Edukacyjne i wychowawcze walory wycieczek szkolnych

Wycieczka jest ważnym ogniwem w całym systemie edukacyjnym i zaliczana jest do najbardziej wartościowych form pracy dydaktyczno-wychowawczej i najbardziej lubianych przez uczniów. Ignacy Janowski podkreśla, że wycieczki odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu samodzielności oraz sprzyjają rozwijaniu istotnych umiejętności²⁰. Dzięki nim uczestnicy uczą się obserwacji, analizy i oceny zjawisk zarówno przyrodniczych, jak i społecznych. Mają możliwość dostrzegania oraz porównywania wspólnych cech różnych obiektów i zjawisk, a także identyfikowania najistotniejszych elementów w danej całości. Wycieczki pomagają również w rozpoznawaniu wewnętrznych zależności między zjawiskami i obiektami, co sprzyja krytycznej analizie, wyciąganiu trafnych wniosków i umiejętności ich uzasadniania²¹. Uczestnicy uczą się także konkretyzowania twierdzeń ogólnych oraz ich dowodzenia, a także odróżniania cech kluczowych od drugorzędnych. Wszystko to przyczynia się do kształtowania określonych nawyków, postaw i przekonań wobec otaczającej rzeczywistości, co czyni wycieczki niezwykle wartościowym elementem edukacji i rozwoju osobistego²². Udana wycieczka szkolna poza walorami edukacyjnymi zawierają w swych programach także elementy zabawy i rozrywki. Często są uatrakcyjniane przez wieczorne gry, quizy, dyskoteki, zabawy integracyjne. Zwłaszcza wycieczki kilkudniowe pozwalają starszym dzieciom i młodzieży rozluźnić się i zintegrować się ze sobą²³. Wycieczka jest doskonałym terenem, na którym możemy lepiej poznać naszego wychowanka. Część wiedzy o dziecku czerpiemy od jego rodziców, sporo wiadomości o nim dostarczają nam także lekcje. Głównie są to jednak informacje, dotyczące sfery intelektualnej, postępów w nauce, uzdolnień do poszczególnych przedmiotów. Na wycieczce możemy poznać właściwości umysłu i charakteru dziecka, jakich w szkole zupełnie nie obserwujemy i które w tym środowisku się nie ujawniają²⁴. Żadna inna forma pracy z uczniami nie stwarza tylu, co wycieczka, różnorodnych możliwości wpływania na kształtowanie się w dzieciach społecznie wartościowych cech charakteru i woli, uczuć społecznych, nawyków społecznego postępowania czy wdrażania do kulturalnego zachowania się. Na wycieczce pojawiają się rozmaite okazje i sytuacje, których nie można stworzyć w pracy szkolnej przebiegającej prawie stale w tych samych warunkach²⁵.

Wycieczki szkolne są więc jedną z form pracy z uczniami w procesie nauczania, jedną z form realizacji materiału programowego. Znaczenie wycieczek w procesie nauczania jest niezwykle wartościowe. Dzięki nim nauka przestaje być abstrakcyjna i oderwana od rzeczywistości, a staje się namacalnym doświadczeniem, które pobudza ciekawość i ułatwia przyswajanie wiedzy. Wycieczki pełnią także istotną rolę w kształtowaniu kompetencji społecznych. Uczniowie uczą się współpracy w grupie, odpowiedzialności za siebie i innych, a

¹⁹ I. Janowski, *Wycieczki szkolne*. Wyd. Instytutu Geografii Akademii Świętokrzyskiej im. Jana Kochanowskiego, Kielce 2002, s.23.

²⁰ I. Janowski, *Wycieczki szkolne*. Wyd. Instytutu Geografii Akademii Świętokrzyskiej im. Jana Kochanowskiego, Kielce 2002, s.26.

²¹ Tamże.

²² A. Zajadacz, M. Kugiejko, *Między swobodą a zakazem w organizacji wycieczek szkolnych*, [w:] A. Stasiak, J. Śledzińska (red.), *Między swobodą a zakazem, czyli o bezpiecznym korzystaniu z przestrzeni turystycznej*, Wyd. PTTK „Kraj”, Warszawa 2017, s.207-225.

²³ K. Denek, *Edukacja pozalekcyjna i pozaszkolna*. Wyższa Szkoła Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I w Poznaniu, Poznań 2009, s.202.

²⁴ Tamże.

²⁵ Z. Czajkowska, S. Czajkowski, M. Krawczyk, *Wycieczka uczy i wychowuje*. Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1964, s.73.

także rozwijają postawy altruistyczne i empatyczne. Dodatkowo, przebywanie w nowym środowisku i kontakt z różnymi kulturami czy społecznościami pozwala poszerzyć ich horyzonty i kształtuje otwartość na świat.

3. Organizacja wycieczek szkolnych – ogólne założenia

Organizacja wycieczek w polskich szkołach odbywa się zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 maja 2018 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki²⁶, które określa zasady i warunki organizowania wyjazdów. Zgodnie z rozporządzeniem, wycieczki szkolne mają na celu przede wszystkim poznawanie kraju, jego środowiska przyrodniczego, zabytków i historii, a także rozwijanie wiedzy o kulturze oraz językach innych państw. Ich istotnym aspektem jest również poszerzanie wiedzy o życiu społecznym, gospodarczym i kulturalnym, co pozwala uczniom lepiej rozumieć otaczającą ich rzeczywistość. Wycieczki wspierają proces wychowawczy, ucząc odpowiedzialności, współpracy i samodzielności. Istotnym elementem tych wyjazdów jest również promowanie zasad ochrony środowiska oraz kształtowanie umiejętności korzystania z jego zasobów w sposób świadomy i odpowiedzialny. Dodatkowo, wycieczki sprzyjają propagowaniu zdrowego stylu życia i aktywności fizycznej, co wpływa na poprawę kondycji i ogólnego samopoczucia uczniów. Ważnym zadaniem tych wyjazdów jest także przeciwdziałanie zachowaniom ryzykownym oraz rozwijanie świadomości zasad bezpieczeństwa, co przyczynia się do kształtowania odpowiedzialnych postaw wśród młodych ludzi²⁷.

Przygotowanie i realizacja wycieczki szkolnej to proces, który wymaga staranności, dobrej organizacji i zaangażowania zarówno nauczycieli, jak i uczniów oraz ich rodziców. Pierwszym krokiem jest określenie celu wyjazdu – może on mieć charakter dydaktyczny, wychowawczy, rekreacyjny lub integracyjny. Następnie wybiera się odpowiednią lokalizację, dostosowaną do wieku uczestników, programu nauczania oraz możliwości logistycznych. Na tym etapie ważne jest również uwzględnienie kosztów i dostępnych środków finansowych. Plan wycieczki powinien stanowić integralną część planu dydaktyczno-wychowawczego szkoły. Każdy etap organizacji wycieczki wymaga z kolei wysiłku ze strony nauczyciela i umiejętności pozyskania uczniów do wspólnego włączenia ich do pracy nad przygotowaniem, realizacją i podsumowaniem wycieczki. Na etapie planowania najważniejsze jest ustalenie terminu wycieczki, jej trasy lub miejsca docelowego, zamówienie autokaru, rezerwacja noclegów, wyżywienia (jeśli jest to wycieczka kilkudniowa lub z jednym noclegiem), organizacji wejść do obiektów muzealnych, użyteczności publicznej, parków rozrywki czy zamówienie przewodników. Nauczyciel wspólnie z uczniami powinien ustalić regulamin wewnętrzny wycieczki i zapoznać ich z przepisami, jakie będą obowiązywać w miejscach publicznych. Zadaniem nauczyciela jest także opracowanie harmonogramu wycieczki, uzyskanie pisemnych zgód od rodziców na udział ich dzieci w wycieczce, ubezpieczenie uczestników wycieczki oraz przygotowanie listy uczestników wycieczki. W trakcie trwania wycieczki szkolnej nauczyciel musi mieć ze sobą niezbędną dokumentację: listę uczestników, kartę wycieczki wraz z harmonogramem potwierdzonym przez dyrektora szkoły, polisę ubezpieczeniową, potwierdzenia zamówionych świadczeń wraz z ewentualnymi dowodami przedpłat. W dniu wycieczki należy skontrolować obecność, a także upewnić się, że każdy uczestnik jest odpowiednio przygotowany – ma ze sobą potrzebne rzeczy, dokumenty oraz prowiant. Realizacja wycieczki wymaga stałej czujności ze strony opiekunów, którzy dbają o bezpieczeństwo uczniów, kontrolują zgodność harmonogramu z planem oraz rozwiązują ewentualne problemy. W trakcie wyjazdu ważne jest także angażowanie uczniów w

²⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 maja 2018 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki, Dz. U. 2018 poz. 1055.

²⁷ Tamże.

aktywności, które wzbogacą ich wiedzę i umożliwią lepsze przyswojenie materiału. Dłuższe, kilkudniowe wycieczki powinny być starannie zaplanowane i przeprowadzone w taki sposób, aby dzieci i młodzież zdobywali wiedzę, którą będą mogli wykorzystać nie tylko w jednej, ale w wielu dziedzinach nauki szkolnej. Współczesna edukacja dąży do integracji wiedzy, a kompleksowe wycieczki mogą w tym procesie odegrać istotną rolę²⁸. Po zakończeniu wycieczki następuje jej podsumowanie – uczniowie mogą podzielić się swoimi wrażeniami i refleksjami, a organizatorzy dokonują analizy, co udało się zrealizować zgodnie z planem, a co można poprawić przy kolejnych wyjazdach. Zakończenie wycieczki następuje z chwilą odebrania przez rodziców ich dzieci w wyznaczonym miejscu i czasie. Za uczestników wycieczki nauczyciel odpowiada do momentu przekazania ich pod opiekę rodziców²⁹. Prawidłowo zaplanowana i przeprowadzona wycieczka sprzyja integracji uczniów i rozwija umiejętności społeczne. Jest to forma nauki, która łączy edukację z przygodą, czyniąc proces zdobywania wiedzy bardziej atrakcyjnym i efektywnym.

Wycieczki to nie tylko forma urozmaicenia zajęć szkolnych, ale przede wszystkim skuteczna metoda nauczania przez doświadczenie. Obserwowanie, odkrywanie i przeżywanie pozwalają uczniom lepiej zrozumieć otaczający ich świat i nawiązać trwałe połączenie między teorią a praktyką. Nauczyciele, sięgając po tę formę edukacji, nie tylko realizują podstawę programową, lecz także inspirują młodych ludzi do samodzielnego poznawania rzeczywistości i odkrywania pasji na całe życie. Wycieczki jako forma organizacji pracy w szkole mają tyle walorów, że ze wszech miar zasługują na jak najszersze stosowanie w praktyce pedagogicznej³⁰.

4. Materiał i metody

Do zgromadzenia materiału empirycznego wykorzystano metodę dyskusji grupowej, która jest skuteczną formą zbierania danych. Posiada ona wiele zalet i umożliwia dostrzeżenie różnych procesów poznawczych oraz społecznych zachodzących w sytuacjach wychowawczych i dydaktycznych³¹. Dyskusja odbyła się w warunkach naturalnych – na terenie szkoły w klasie lekcyjnej, a jej uczestnikami byli wybrani uczniowie klasy II z XII Uniwersyteckiego Liceum Ogólnokształcącego w Olsztynie. Tematem rozmowy były wychowawcze i edukacyjne walory wycieczek szkolnych. Zastosowanie tej metody miało na celu poznanie poglądów i stanowisk młodzieży w kwestii wartości edukacyjnych wycieczek. Dyskusja miała charakter mediacyjny, co oznacza, że uczestnicy mieli możliwość swobodnej wymiany doświadczeń i poglądów³². Wybór uczniów klasy II był nieprzypadkowy – to grupa, która regularnie uczestniczy w wycieczkach organizowanych przez wychowawcę oraz nauczycieli różnych przedmiotów, w dyskusji zdecydowało się wziąć udział 10 uczniów. Było to istotne z badawczego punktu widzenia, ponieważ uczniowie znają się, tworzą realną grupę społeczną i posiadają wspólne doświadczenia związane z tematem badania. Po krótkim wprowadzeniu uczestników w temat badania, zachęcano ich do wyrażania własnych opinii. Badacz na tym etapie pełnił jedynie funkcję mediatora, umożliwiając swobodny przebieg rozmowy. Następnie dokonano szczegółowej rejestracji oraz analizy zebranego materiału, który został podzielony na wątki główne i poboczne. Wybrano także fragmenty wypowiedzi, które stały się przedmiotem interpretacji. Kolejnym etapem badania była refleksyjna analiza

²⁸ K. Denek, *Edukacja pozalekcyjna i pozaszkolna*. Wyższa Szkoła Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I w Poznaniu, Poznań 2009, s.204.

²⁹ I. Janowski, *Wycieczki szkolne*. Wyd. Instytutu Geografii Akademii Świętokrzyskiej im. Jana Kochanowskiego, Kielce 2002, s.41-49.

³⁰ Z. Czajkowska, S. Czajkowski, M. Krawczyk, *Wycieczka uczy i wychowuje*. Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1964, s.5.

³¹ T. Pilch, T. Bauman, *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Wyd. Akademickie Żak, Warszawa 2010, s.338.

³² Tamże, s.339.

materiału, mająca na celu ukazanie horyzontów myślowych młodzieży, które ujawniły się w trakcie dyskusji. Wybrane wypowiedzi uczniów zacytowano, nadając im kody od U1 do U10 (U-uczeń/uczennica).

5. Wycieczki szkolne i ich rola w narracjach młodzieży

Wycieczki szkolne mają istotny wpływ na edukację, ponieważ pozwalają uczniom zdobywać wiedzę poprzez doświadczenie. Doświadczenia zdobyte podczas wycieczek szkolnych wspierają naukę na wiele sposobów, ponieważ angażują uczniów w aktywne poznawanie świata. Dzięki bezpośredniemu kontaktowi z miejscami, przedmiotami i sytuacjami, wiedza staje się bardziej namacalna, co ułatwia jej zapamiętywanie i zrozumienie. Zamiast uczyć się jedynie z podręczników, uczniowie mogą obserwować zjawiska w praktyce, co pozwala im lepiej łączyć teorię z rzeczywistością. Wielu uczniów podkreśla, że wycieczki pomagają im lepiej rozumieć treści szkolne. Wizyty w muzeach, miejscach pamięci i teatrach stanowią kluczowe narzędzia edukacyjne, które wzbogacają wiedzę historyczną i literacką. Analiza wypowiedzi uczniów wskazuje, że wycieczki szkolne odgrywają kluczową rolę w procesie przyswajania wiedzy.

Podczas wycieczek chodzimy do różnych miejsc, muzeów i poznajemy na przykład historię danego miejsca i tu ją zapamiętujemy. (U1)

Wizyty w muzeach i miejscach pamięci narodowej bardzo mi pomogły w nauce historii. (U3)

Zwiedzanie kościołów pomogło mi zobaczyć, jak wygląda architektura z pewnego czasu. Do tego zwiedzanie muzeów sztuki przyswajają mi wiedzę o sztuce z danego okresu, na przykład renesansu, co pomogło mi w historii. Chodzenie do teatrów pomaga mi zrozumieć lektury szkolne z języka polskiego. (U6)

Ciekawym spostrzeżeniem jest fakt, że uczniowie zdobywali dodatkowe informacje od przewodników, które nie były dostępne w podręcznikach.

Dzięki chodzeniu po zamku dostałam 2 punkty na pracy klasowej, ponieważ przewodnik mówił rzeczy, których nie znalazłam w podręczniku i je zapamiętałam. (U3)

Takie doświadczenia podkreślają wartość wycieczek jako uzupełnienia tradycyjnego nauczania. Dzięki wycieczkom dzieci i młodzież mają okazję poszerzać swoje zainteresowania i pobudzać ciekawość. Nie bez znaczenia pozostaje także ich wpływ na motywację do nauki. Oderwanie się od szkolnej rutyny i możliwość poznawania nowych miejsc w atrakcyjny sposób często prowadzi do większego zaangażowania w edukację. Badani wskazywali również na rozwijanie nowych zainteresowań oraz pozytywny wpływ na rozumienie tematów szkolnych. Warto zauważyć, że wycieczki niwelują stres związany z tradycyjnymi formami oceniania i umożliwiają bardziej swobodne zdobywanie wiedzy.

Praktycznie wykorzystuję swoją wiedzę, odkrywam nowe zainteresowania, na przykład teatr, muzyka, które kształcą mój charakter. (U2)

Jednym z istotnych aspektów wychowawczych wycieczek szkolnych jest kształtowanie samodzielności i odpowiedzialności. Wycieczki szkolne rozwijają samodzielność i odpowiedzialność, ponieważ stawiają uczniów w sytuacjach, które wymagają od nich większej niezależności niż w codziennym szkolnym środowisku. W trakcie wyjazdu uczniowie muszą samodzielnie dbać o swoje rzeczy, przestrzegać ustalonych zasad i podejmować decyzje, które mają realne konsekwencje. Jednym z kluczowych aspektów jest planowanie i organizacja. Uczniowie podawali przykłady sytuacji, w których musieli samodzielnie planować czas wolny, dbać o przestrzeganie harmonogramu oraz radzić sobie w nieprzewidzianych sytuacjach, takich jak zgubienie się w nieznanym mieście. W czasie wyjazdów często zdarzają się sytuacje, w których młodzież musi podejmować samodzielne decyzje, co podkreśla wypowiedź U2: *Kiedy mamy czas wolny, sama muszę rozplanować sobie ten czas na obiad, zwiedzanie czy wizyty w sklepach.* W podobnym tonie wypowiada się U3: *Podczas pobytu w hotelu sami zapewniamy*

sobie wstawanie rano, pakowanie, trzymanie się harmonogramu, dbanie o mienie hotelu. Dodatkowo, w trakcie wycieczek często pojawiają się sytuacje wymagające inicjatywy i radzenia sobie z niespodziewanymi problemami, np. zmiana planów czy konieczność komunikacji z osobami spoza grupy. Uczniowie uczą się wtedy, jak reagować na trudności, kształtując umiejętność adaptacji i podejmowania samodzielnych decyzji. Ich wypowiedzi wskazują, że wyjazdy uczą zarządzania czasem, podejmowania decyzji oraz radzenia sobie w nowych sytuacjach, co stanowi istotny element rozwoju społecznego młodzieży.

Wycieczki szkolne mają znaczący wpływ na relacje między uczniami i atmosferę w klasie, ponieważ stwarzają okazję do integracji, budowania więzi oraz lepszego poznania się poza szkolnymi ławkami. Wspólne przeżycia, nowe doświadczenia i czas spędzony razem w mniej formalnym otoczeniu sprzyjają nawiązywaniu przyjaźni i wzmocnieniu relacji między rówieśnikami.

Wszyscy starają się ze sobą rozmawiać, zyskujemy nowe wspomnienia, anegdoty i historie, które nas jednoczą. U7

Mamy czas wolny, możemy spędzić go razem i pograć chociażby w gry planszowe. Po prostu łatwiej jest się poznać poza szkołą. U10

Wzmocnienie relacji również wpływa na atmosferę w klasie po powrocie z wyjazdu. Jak podkreśla U6: *Każdy jest dla siebie miłszy*. Uczniowie zaznaczali, że kilkudniowe wyjazdy są bardziej efektywne w budowaniu atmosfery współpracy i niwelowaniu podziałów w grupie oraz zwracali uwagę na wspólne gry, śmiech i wymianę doświadczeń jako czynniki integrujące. Najbardziej wartościowe, zdaniem młodzieży, wycieczki szkolne to te, które łączą naukę z praktycznym doświadczeniem, rozwijają zainteresowania uczniów i wzmocniają ich kompetencje społeczne.

Najciekawsze są chyba wycieczki za granicę lub te z noclegiem. Wycieczka za granicę pokazuje to co na co dzień jest dość niedostępne, możemy wtedy też ćwiczyć język i poznać nową kulturę. Wycieczka z noclegiem pozwala na zobaczenie zdecydowanie większej liczby atrakcji, tempo wycieczki zwalnia, a ja mam zdecydowanie więcej wrażeń. U8

Największą wartość edukacyjną mają wycieczki, które pozwalają na bezpośrednie doświadczanie historii, kultury i sztuki. Szczególnie doceniane są wyjazdy do muzeów, teatrów i miejsc historycznych. Wycieczki zagraniczne były wymieniane jako szczególnie cenne, gdyż pozwalają poznać inne kultury i praktykować język obcy. Ponadto uczniowie wskazali, że dłuższe, kilkudniowe wyjazdy dają więcej możliwości do zdobywania wiedzy i integracji klasy lub uczniów danej szkoły.

Wyjazdy edukacyjne sprzyjają kształtowaniu ciekawości świata i zachęcają do samodzielnego poszukiwania wiedzy. Bezpośrednie doświadczenie kultury, historii czy przyrody buduje głębsze zrozumienie i wrażliwość na otaczający świat. Dodatkowo wycieczki integrują grupę, wzmocniają więzi rówieśnicze i uczą szacunku do innych. To nie tylko forma nauki, ale także sposób na rozwijanie pasji i inspirowanie do dalszego poznawania świata.

Podsumowanie i wnioski końcowe

Konkludując, wycieczki szkolne przyczyniają się do poszerzania wiedzy, kształtowania zdrowych nawyków oraz doskonalenia umiejętności interpersonalnych. Wspierają rozwój postaw społecznych, moralnych i estetycznych, a także uczą efektywnego i wartościowego zarządzania czasem wolnym. Sprzyjają integracji uczestników, budowaniu więzi wspólnotowych oraz wspólnemu dążeniu do celów i pokonywaniu wyzwań (Błaszczak, 2014).

Wyniki przeprowadzonego badania wskazują jednoznacznie, że wycieczki szkolne są skutecznym narzędziem edukacyjnym i wychowawczym. Warto rozwijać i optymalizować programy wycieczek szkolnych w kierunku dłuższych, angażujących wyjazdów do miejsc o wysokiej wartości edukacyjnej. Należy również stawiać na kształtowanie samodzielności i odpowiedzialności uczniów poprzez odpowiednie organizowanie czasu wolnego podczas

wyjazdów. Wycieczki powinny być integralną częścią procesu edukacyjnego, a nie jedynie formą rekreacji. Planując wyjazd, warto dopasować jego tematykę do aktualnie realizowanego materiału, co pomoże uczniom lepiej przyswoić wiedzę i połączyć teorię z praktyką.

Wycieczki szkolne to nie tylko forma nauki, ale także metoda kształtowania odpowiedzialności, samodzielności i dyscypliny, dostosowana do potrzeb współczesnej młodzieży.

Bibliografia:

1. Błaszczak I., *Znaczenie wycieczek szkolnych w wychowaniu i kształceniu uczniów klas początkowych szkoły podstawowej*. „Zeszyty Naukowe. Turystyka i Rekreacja”, nr 13/2014, s. 83-92.
2. Borowska B., *Uroki okolicy wciąż do odkrycia*, „Gazeta szkolna”, nr 33-34/2005, s. 5-12.
3. Czajkowska Z., Czajkowski S., Krawczyk M., *Wycieczka uczy i wychowuje*. Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1964:
4. Denek K., *Edukacja pozalekcyjna i pozaszkolna*. Wyższa Szkoła Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I w Poznaniu, Poznań 2009.
5. Grycaj N., Bąbelewska A., *Rola wycieczek w edukacji środowiskowej i wychowaniu uczniów*. „Chemistry, Environment, Biotechnology”, nr 20/2017, s. 67–70.
6. Janowski I., *Wycieczki szkolne*. Wyd. Instytutu Geografii Akademii Świętokrzyskiej im. Jana Kochanowskiego, Kielce 2002.
7. Kugiejko M., *Organizacja wycieczek szkolnych jako element wpływu edukacji szkolnej na rozwój uczniów*. „Zeszyty Naukowe. Turystyka i Rekreacja” nr 2(18)/2016, s. 147-158.
8. Massalski A., *Wycieczki szkolne w procesie nauczania*, (w:) A. Massalski, R. Garus (red.), *Kraina Świętokrzyska i Ponidzie*, Wyd. KTN, Kielce 1995, s. 18-23.
9. Moroz I. V., Stepanyuk A. V., Honchar O. D., *Zahalna metodyka navchannya biolohiyi*. Lybid, Kijów 2006.
10. Nowosad I., *Znaczenie i możliwości realizacyjne działalności pozalekcyjnej szkoły*. „Rocznik Lubuski” Tom XXIX/2003, cz.2, s. 43-51.
11. Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*. Wyd. Akademickie Żak. Warszawa 2007.
12. Paterka S., Wieczorek A., Gołaszewski J., *Organizacja wycieczek szkolnych, obozów stałych i wędrownych. Rekreacyjne gry ruchowe na obozach i wycieczkach*. Akademia Wychowania Fizycznego im. F. Piaseckiego w Poznaniu, Poznań 2007.
13. Pilch T., Bauman T., *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Wyd. Akademickie Żak, Warszawa 2010.
14. Przeclawski K., *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki*. Wyd. Albis, Kraków 2004.
15. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 maja 2018 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki, Dz.U. 2018 poz. 1055.
16. Stach E., *Wycieczki szkolne na przykładzie wybranych zespołów szkół z Krakowa i Krzeszowic – analiza porównawcza*, Kraków 2017, <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fruj.uj.edu.pl%2Fserver%2Fapi%2Fcore%2Fbitstreams%2Fd1197996-1ba0-4fc3-ab83e935ca995a83%2Fcontent&wdOrigin=BROWSELINK>, (dostęp: 10.03.2025).
17. Sufa B., Winiarczyk-Rażniak A., *Wycieczka jako metoda nauczania i wychowania uczniów w edukacji wczesnoszkolnej*. „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica”, nr 15/2020, s. 223-241. DOI 10.24917/20845456.15.15.
18. Szewczyk Cz., *Nauczyciel jako organizator imprez krajoznawczo turystycznych*, Wyd. IKNiBN, Kraków 1978.

19. Wiatrowski Z., *Podstawy pedagogiki pracy*. Wyd. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2005.

20. Zajadacz A., Kugiejko M., *Między swobodą a zakazem w organizacji wycieczek szkolnych*, [w:] A. Stasiak, J. Śledzińska (red.), *Między swobodą a zakazem, czyli o bezpiecznym korzystaniu z przestrzeni turystycznej*, Wyd. PTTK „Kraj”, Warszawa 2017, s.207-225.

Ur. 8 kwietnia 1991 r. w Ostrołęce. W 2013 r. ukończyła studia licencjackie na kierunku edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna, dwa lata później obroniła tytuł magistra na Uniwersytecie Warmińsko – Mazurskim w Olsztynie na kierunku diagnostyka pedagogiczna z edukacją międzykulturową. Od 2019 roku doktor nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika, adiunkt w Katedrze Pedagogiki Ogólnej i Opiekuńczej w Instytucie Nauk Pedagogicznych na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Warmińsko – Mazurskiego w Olsztynie. Jej praca badawcza koncentruje się na funkcjonowaniu rodziny, analizie przemian zachodzących w strukturze rodziny oraz wyzwań związanych z rodzinami transnarodowymi. W 2024 roku ukończyła studia podyplomowe z socjoterapii na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie, a także szkolenie z terapii skoncentrowanej na rozwiązaniach, co pozwala jej na wykorzystanie nowoczesnych podejść terapeutycznych w pracy z dziećmi i młodzieżą. Trenerka umiejętności społecznych, która poprzez swoje doświadczenie i zaangażowanie wspiera rozwój młodych osób, pomagając im w budowaniu zdrowych relacji społecznych i radzeniu sobie z wyzwaniami codzienności.